

ὀργανισμοὶ εἶναι εὐπαθέστεροι ὅπως εἶπαμε στὸ κεφάλαιο τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου καὶ καταστρέφονται μὲ μεγαλύτερη εὐκολία παρὰ οἱ κατώτεροι καὶ οἱ ἀπλούστεροι.

Οἱ ἀμέσως προηγούμενες δημιουργίες εἶχαν ἤδη τὸ σπέρμα τῆς προσαρμογῆς ποὺ βασιζόταν στὸν προνοητικὸ μηχανισμό καὶ στὴν ἐνστικτώδη δράση ἀλλὰ κι' αὐτῶν ἡ ἐπιδίωξη δὲν ἦτο, περισσότερο ἐξασφαλισμένη καὶ διέτρεχαν τοὺς ἴδιους κινδύνους ὅπως καὶ οἱ παλιότεροι. Ἡ ἐμφάνιση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἀπέρραγτη πνευματικὴ ἱκανότητα ἀποτέλεσε τὸν νέο μηχανισμό ποὺ πλάσθηκε γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τοὺς ἴδιους σκοποὺς τοῦ σύμπαντος, ποὺ δὲν μπορούσαν πλέον νὰ ὑπηρετηθοῦν ἀπὸ τὴν προηγούμενη διαδικασία ποὺ ἦταν φτιαγμένη γιὰ σχέσεις κατωτέρων ὀργανισμῶν. Ἡ σκοπιμότης αὐτὴ εἶναι τὸ γενεσιουργὸ αἷτιο τῆς καινούργιας κοσμικῆς ὄντοτος — τοῦ ἀνθρώπου — ποὺ χάρις στὴν πνευματικὴ του λειτουργία μπορεῖ νὰ ὑπερνικήσῃ ἀποτελεσματικώτερα τίς καταστρεπτικὰς δυνάμεις ποὺ ἀπειλοῦν πάντοτε νὰ καταστρέψουν τὴν πολυτιμότερη δημιουργία τοῦ σύμπαντος, τὴ ζωὴ τῶν ἀνωτέρων ὄντων καὶ ἡ ὁποία ἐξοικονομεῖ δυνάμεις καὶ τρόπους γιὰ τὴν ταχύτερη δλοκλήρωση τῶν σκοπῶν τῆς δημιουργίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

Τὸ πνεῦμα

Καθ' ὅλη τὴ διαδρομὴ τῆς ἡ ἀνθρώπινη σοφία ἀπομόνωσε μὲ ἐπιμονὴ τὴ λειτουργία τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὴν κοσμικὴ του ὑπόσταση καὶ ἀποστολὴ καὶ παιδεύθηκε προσπαθώντας νὰ ἐξηγήσῃ τὴν πρὸ δύσκολη λειτουργία τῆς δημιουργίας ἀκολουθώντας ἕνα δρόμο ποὺ μόνο ἡ πάροδος κι' ἄλλων χιλιοτηρίδων θὰ μπορέσῃ νὰ ὀδηγήσῃ πρὸς τὴν πλήρη προσέγγιση τοῦ ζητήματος ὅπως ἔγινε καὶ μὲ τοὺς ἄλλους μηχανισμοὺς ὅπως εἶναι ἡ κατασκευὴ τῶν ἀτόμων, ἡ δημιουργία τῆς ζωῆς, γιὰ τίς ὁποῖες μόλις τώρα ἀρχίζομε νὰ ἀποκτοῦμε κάποια σοβαρὴ καὶ σταθερὴ πληροφορία. Νομίζω ὅτι δὲν εἴμαστε μακριὰ ἀν παραστήσωμε τὴν προσπάθεια αὐτὴ σὰν μιὰ ἀπόπειρα νὰ ἐξηγήσωμε ἀπὸ μιὰ κάθετη τομὴ ποῦ

θα κάναμε σ' ένα τοπείο τῆς γῆς τὸν τρόπο τῆς κατασκευῆς της και ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν ἐξέλιξή της.

Τὸ μυαλὸ τοῦ ἀνθρώπου, οἱ αἰσθήσεις και τὰ συναίσθηματά του ἀποτελοῦν ἕνα ὄργανο, ἕνα μηχανισμό με τὸν ὁποῖον ὁ ἀνθρώπος ἐπικοινωνεῖ και συνδέεται με τὸ περιβάλλον εἰς τὸ ὁποῖον ζῆ. Ὁ μηχανισμὸς αὐτὸς ἐγένετο ἀντικείμενο συστηματικῆς ἔρευνας ἀπὸ τὸν ἀνθρωπο καθ' ὄλους τοὺς αἰῶνες ποὺ πέρασαν ποὺ ζήτησε νὰ ἔρῃ τῇ σχέσῃ ποὺ συνδέει τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον με τὴν παραγόμενῃ ἀπὸ τὸν ἐγκέφαλο σκέψῃ με κάποια ἀναλογία ὅπως ζητοῦμε νὰ ἔροθμε ἀπὸ τῇ λειτουργίᾳ ἑνὸς μηχανισμοῦ τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποῖους κατασκευάσθηκε. Ἐπεδίωξαν νὰ μάθουν πῶς λειτουργεῖ και πῶς ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος και οἱ συνέπειές του γίνονται νύηση και ὁδηγὸς τοῦ ἀνθρώπου χωρὶς νὰ ἐρευνηθοῦν οἱ λόγοι και τὸ πῶς φτιάχθηκε αὐτὸς ὁ μηχανισμὸς. Ἡ μηχανικὴ κατασκευὴ ἑνὸς ὀρολογιακοῦ μηχανισμοῦ εἶναι δύσκολο νὰ συσχετισθῇ με τοὺς λόγους γιὰ τοὺς ὁποῖους δημιουργήθηκε και τίς ὑπηρεσίες ποὺ προσφέρει. Ἡ συμφωνία του με τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον δηλ. με τὸ χρόνο ποὺ καθορίζεται ἀπὸ τὸ σύμπαν ποὺ ὑπάρχει ἔξω ἀπὸ τὸν μηχανισμό εἶναι ἕνα τεχνικὸ γεγονός ποὺ βοηθεῖ στὸν προσδιορισμὸ μιᾶς πορείας ποὺ ἡ ὀρθότητά της ἐξαρτᾶται κατὰ ἕνα μέρος μόνο ἀπὸ τὴν καλὴ λειτουργία τοῦ μηχανισμοῦ κυρίως ὅμως ἀπὸ τίς εὐρύτερες σκοπιμότητες γιὰ τίς ὁποῖες δημιουργήθηκε και τίς ὁποῖες ὑπηρετεῖ.

Εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ τελευταῖο ζήτημα εἶναι και ἀπλούστερο και ὁδηγεῖ με μεγαλύτερη εὐκολία πρὸς τὴ λύση τοῦ μεγάλου αὐτοῦ προβλήματος ποὺ εἰδικὰ ἐνδιαφέρει τὸν ἀνθρωπο και με τὸ ὁποῖο καταπιιάσθηκε και γιὰ τὸ ὁποῖο δὲν μπόρεσε ἀκόμη νὰ καταλήξῃ σὲ συμπεράσματα ποὺ νὰ τὸν βοηθοῦν ὄχι μόνον γιὰ τὸν καθορισμὸ μιᾶς κατεύθυνσης ἀλλ' ἀκόμη και νὰ τοῦ παρέχῃ αὐτὴ ἢ ἐξήγησή του κάποια ἱκανοποίηση. Ὅλες οἱ μεταφορὲς τῶν σκέψεων και τῶν συλλογισμῶν τοῦ νοητικοῦ μηχανισμοῦ ἀπέτυχαν νὰ δώσουν κάποια κατεύθυνση στὸν πρακτικὸ βίον τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὸν ἀπλούστατο λόγο ὅτι δὲν εἶχαν ποτὲ συσχετισθῇ με τὰ προβλήματα αὐτά.

Ἡ ὀξύνοια τῶν φιλοσόφων ποὺ ἐπεδόθησαν στὴ λύση αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου με τὸ ὁποῖον ὁ ἐξωτερικὸς κόσμος γίνεται κτῆμα τοῦ ἀνθρώπου μέσῃ τοῦ νοητικοῦ μηχανισμοῦ νομίζομε ὅτι ὑπερ-

βαίνει κάθε άλλη δημιουργία πνευματική γιατί όλες οι άλλες ξεκινούν από τη συσχέτιση αιτίων και με τη σύγκριση και απαγωγή φθάνουν σε απλές θετικές κρίσεις ενώ η μελέτη του νοητικού μηχανισμού δεν έχει καμιά πρώτη ύλη για να επεξεργασθεί, και η διείσδυσή του είναι εξαιρετικά δύσκολη γιατί ο άνθρωπος είναι ταυτόχρονα το νοούν και το νοούμενο, ενώ στις άλλες γλώσσες υπάρχει σαφής διαχωριστική γραμμή νοούντος και νοούμενου.

Η συσχέτιση των αποτελεσμάτων αυτών, των αληθειών που βγήκαν από τους συλλογισμούς των σοφών, προς τη ζωή των όντων δεν έδωσε, όπως έπρεπε άλλωστε να αναμένεται, καμιά ευρύτερη ικανοποίηση.

Δεν είναι εξ άλλου δύσκολο να διακρίνωμε ότι η πορεία καθορίσθηκε από τον πρακτικό κυρίως λόγο που αυτός έβγαλε τις δάσεις των κοινωνικών συστημάτων στις οποίες στηρίχθηκε η κοινωνική διαβίωση των ανθρώπων. Ο πρακτικός λόγος κατέφυγε και καταφεύγει στο όπλοστάσιο των θεωρητικών και επέβαλε τρόπους ζωής και συμπεριφοράς που απαιτούσαν κάθε φορά οι περιστάσεις χωρίς αυτές να έχουν εξάρτηση και συσχέτιση με τη φιλοσοφία.

Είναι ακόμη περίεργο ότι ο ίδιος θεωρητικός λόγος προσφερόταν και χρησιμοποιήθηκε για αντίθετες εφαρμογές όπως επί παραδείγματι η φιλοσοφία του Χέγκελ που αναποδογυρίσθηκε στην εφαρμογή της από τον Μάρξ και τον Ένγκελς για να υποστηριχθεί η αντίθετη θέση των μεταβολών και της βάσης προς επανάσταση.

Η αιτία της φιλοσοφικής αδυναμίας να δώσει τις μόνιμες αξίες ή αρχές που θα χρησίμευαν ως οδηγοί του ανθρώπου στο πέρας των αιώνων είναι, όπως τονίσαμε στην αρχή, το περιορισμένο πεδίο της συνείδησης που προέκυψε από την διαρκή αφαιρεση και συγκέντρωση προς ένα σημείο, ενώ δεν θέλησε να αναζητήσει όλα τα σημεία επαφής από τα οποία θα ήταν δυνατό να βγάλει συμπεράσματα ακόμη και για το άμεσο αντικείμενο που τόσο τον απασχόλησε ήτοι για την αλήθεια των εντυπώσεων και των συλλογισμών του.

Ἡ θέσις τοῦ πνεύματος στή κοσμική λειτουργία

Προκαταβολικά θὰ εἶχαμε γὰ ἐπαγαλάβωμε σάν γενικότητα ἐδῶ καὶ σ' ἄλλες περιπτώσεις τὴν ἀποψη τοῦ Spencer ὅτι πᾶν ὅ,τι ὑπάρχει καὶ ἐκδηλώνεται ἔχει κάποιο σκοπὸ καὶ προορισμό. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ συνδέεται μὲ τὴν ἐννοιαν τῆς ἀναγκαιότητος τῶν ἀλληλουχιῶν ἀπὸ τὴν ὁποία προκύπτει ἡ διατήρηση τῶν καταστάσεων. Αὐτὴ τὴ μεγάλη σκοπιμότητα ὑπηρετοῦν οἱ κοσμικὲς λειτουργίαι ποὺ ἀποδείξαμε ὅτι ὑπάρχει καὶ φανερόνεται σάν αἷτιο δλων τῶν δημιουργιῶν. Τὸ πνεῦμα δημιουργήθηκε γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ κόσμου καὶ ὄχι σάν ἕνας ἀργόσχολος μηχανισμὸς γιὰ γὰ μελετήση ἢ γὰ εἶναι ἀντικείμενο μελέτης, ὅπως κάμνομε ὅταν ἐξετάζομε ἀπὸ περιέργεια μιὰ εἰκόνα ἢ ἕνα ἀντικείμενο.

Στὴν πλάστιγγα τῶν ἰσορροπιῶν τὸ πνεῦμα προστέθηκε πρὸς τὴν πλευρὰ τῆς θετικῆς ἐνέργειας τῆς προστασίας τῆς δημιουργίας καὶ ἀντίρροπο τῶν δυνάμεων τῆς καταστροφῆς. Στὴ μεγάλη αὐτὴ διαδικασία τῶν θετικῶν καὶ ἀρνητικῶν ἐνεργειῶν τὰ ἐνστικτα ἀντανακλοῦν πληρέστερα τὴν κοσμικὴ ἀλήθεια καὶ τὴ βούληση τοῦ παντός. Σ' αὐτὰ εἶναι μὲ τὸν ἴδιο ρυθμὸ κατανεμημέναι οἱ δυνάμεις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ καὶ περιλαμβάνονται οἱ εὐνοϊκὲς καὶ δυσμενεῖς γιὰ τὴ διατήρηση τῶν ὄντων ἐκδηλώσεις ἀποτελώντας ὁλοκληρωμένη κοσμικὴ κατάσταση συνδεόμενη βαθύτατα πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ σύμπαντος.

Ἡ θέσις αὐτὴ τοποθετεῖ ἐκ πρώτης ὄψεως τὸ πνεῦμα ἀντίθετα πρὸς τοὺς σκοποὺς τοῦ σύμπαντος. Ἡ ἀνάλυση αὐτῆς τῆς θέσεως ἀποτελεῖ κατὰ τὴ γνώμη μας τὸ κλειδί ποὺ ἔλειψε μέχρι τώρα καὶ ποὺ ἔχει δώσει ἀφορμὴ σὲ πολλὰ ἀδιέξοδα τῶν φιλοσοφικῶν σκέψεων.

Κατὰ τὴ σύλληψη καὶ τοποθέτηση αὐτῆς τῆς σχέσεως ὁ ἀνθρώπος περιέπεσε στὴν ἴδια πλάνη ἢ μᾶλλον δὲν μπόρεσε γὰ βγῆ ἀπ' αὐτὴ καὶ γὰ ἀπαλλαγῆ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος στὸ ὁποῖο τὸν ἔρριξε ἡ ἐνέργεια τοῦ πρωτόπλαστον.

Ἡ συνομιλία τοῦ ζώου τοῦ παραδείσου μὲ τὸν πρωτόπλαστον ἢ μᾶλλον μὲ τὴν πρωτόπλαστη εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα καὶ διδακτικὴ. Τῆς εἶπε λοιπὸν «...ὅτι ἐν ἧ ἂν ἡμέρα φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὤμων οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν».

Ἡ σύγχυση αὐτὴ ἀκολουθεῖ τὸν ἄνθρωπο σ' ὄλα του τὰ ἔθιμα καὶ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἀντιληφθῇ τὴ θέση του στὴ δημιουργία.

Ἔχει συνείδηση τῆς δυνάμει του καὶ ὄχι τῆς ἀδυναμίας του. Τὸ μυστικὸ τῆς Ἀγίας Γραφῆς εἶναι αὐτὴ ἡ διαφορούμενη συνείδηση ποὺ τὴν πληρῶνει μὲ τις λύπες καὶ τὸν ἰδρώτα τοῦ προσώπου του μὲ τὰ ὁποῖα ἐξασφαλίζει τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον.

Τὸ ἴδιο καὶ στὸν «Προμηθεά» τοῦ Αἰσχύλου, ὁ ἄνθρωπος τιμωρεῖται ἀπὸ τὸν δημιουργὸ γιὰ τὴν πρόδοτό του, γι' αὐτὰ ποὺ ἀνακάλυψε ὁ ἴδιος γιὰ νὰ λυτρώσῃ τὴ ζωὴ του ἀπὸ τὸν μόχθο, τὴν ἄγνοια καὶ τὸ σκοτάδι στὰ ὁποῖα παράδερνε πρὶν λάμψῃ τὸ φῶς τῆς γνώσης.

Τὸ πνεῦμα μὲ τὴ δράση του τείνει νὰ μεταβάλλῃ τὸν νόμο περιϋπάρξεως ποὺ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀντίθετη ἐνέργεια πρὸς τις ἐκδηλώσεις τοῦ σύμπαντος ποὺ θέλουν νὰ δροῦν ἐξ Ἰσοῦ οἱ δυνάμεις τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ γιὰ τοὺς λόγους ποὺ ἐξηγήσαμε πολλές φορές μέχρι τώρα.

Τοῦτο προφανῶς θεωρήθηκε, μὲ τὴ συνήθη ἀνθρώπινη προκατάληψη, ὅτι τὸ πνεῦμα θὰ μπορούσε νὰ καταργήσῃ τις ἀντιθέσεις τοῦ σύμπαντος καὶ στὴ θέση τους νὰ ἐνθρονίσῃ ἓνα καινούργιο σύμπαν ποὺ θὰ τὸ κυβερνοῦσε τὸ ἴδιο κατὰ τις ἐπιθυμίες τῶν πιστῶν τοῦ ἀνθρώπων. Τὴν ἰδέα αὐτὴ ἐκφράζει τέλεια ἡ θρησκευτικὴ ἀντίληψη μὲ τὸ θεῖο πνεῦμα τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς εὐμενείας πρὸς τὸν ἄνθρωπο ποὺ τὸν προστατεύει ἀμείβοιτας τις εὐμενεῖς καὶ καταδιώκοιτας τις ἀντίθετες πρὸς τὴ διατήρηση τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις.

Μία ἄρτια εἰκόνα αὐτῆς τῆς μεταβολῆς τῶν κοσμικῶν σχέσεων μετὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ πνεύματος παίρνομε ἀπὸ τὸν κύκλο τῆς μυθολογίας κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Κρόνος, ἤτοι ἡ δημιουργία, κατέστρεψε τὰ δημιουργήματά του, καταπίνοντας τὰ παιδιά του, ἔσαμε ποὺ γεννήθηκε ὁ Ζεὺς, ἤτοι τὸ πνεῦμα τοῦ ἀγαθοῦ, ποὺ ἐπαγαστάτησε καὶ ἐνίκησε τις καταστρεπτικὲς δυνάμεις καὶ στέρωσε τὸν καινούργιο κόσμον ποὺ βασιζέται στὴ λειτουργία τοῦ ἀγαθοῦ πνεύματος.

Ἀνάλογη εἶναι ἡ εἰκόνα ποὺ παίρνει κανεὶς μελετώντας τις ἰδεαλιστικὲς καὶ λοιπὲς φιλοσοφίες ποὺ θέλουν τὸ πνεῦμα νὰ στέκεται πάνω ἀπὸ τὴ δημιουργία σὰν ἀπόλυτη ὄντοτης καὶ αἰτία

τοῦ φυσικοῦ κόσμου πού στό ἀπόγειό της φθάνει στή θεοποίησή του.

Ἡ ἐμβάθυνση στό θέμα τοῦτο θά εἶχε δώσει τις ὀρθές κατευθύνσεις στή πορεία τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ φιλοσοφία δὲν μπόρεσε νὰ προσεγγίσει τὸ θέμα γιατί τὸ ἐρευνώμενο ἀπ' αὐτὴ πεδίο δὲν εἶχε σχέση με τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη πρέπει νὰ ἐξαιρέσωμε τὴν ἠθικὴ φιλοσοφία καὶ τις θρησκευτικὲς ἀντιλήψεις πού πράγματι ἔβαλαν τις βάσεις τῆς συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου προσεγγίζοντας καλλίτερα τις κοσμικὲς σκοπιμότητες.

Θά μπορούσαμε νὰ θέσωμε σὰν εὐρύτερο σκοπὸ τοῦ πνεύματος τὴν ἀνάλυση τῆς ἐννοίας τῆς προσαρμογῆς σ' ἓνα γενικώτερο κοσμικὸ ἐπίπεδο, ἡ ὁποία θά μᾶς ὀδηγοῦσε κατὰ θετικώτερο τρόπο σὲ σωστοὺς δρόμους διαβίωσης παρὰ ὅπως ἔγινε μέχρι τώρα.

Τοῦτο μᾶς ὀδηγεῖ κατ' ἀρχὴν στὴν ἀντίληψη ὅτι τὸ πνεῦμα δὲν ἀποτελεῖ καμμιά ὑπέρβαση τοῦ σύμπαντος γιατί ἡ δράση του εἶναι σύμφωνη με τις γενικὲς ἀρχές του, ἀποτελώντας τὴν ἐπέκταση τοῦ μέρους ἐκείνου τῶν ἐνστικτωδῶν ἐνεργειῶν πού βοηθοῦν τοὺς ὀργανισμοὺς νὰ ἐπιζήσουν καὶ νὰ διαιωισθοῦν. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ πνεύματος εἶναι περιορισμένη σὲ σύγκριση πρὸς τὴν εὐρύτερη λειτουργία τῶν ἐνστίκτων πού ἀποτελοῦν τὸ ὑπόστρωμα δλοκληρωμένων ἐνεργειῶν πού ἐξασφαλίζουν τις ζωϊκὲς ἰσορροπίες καὶ ρυθμίζουν τὴν τύχη ὄλων τῶν ὑπάρξεων.

Ἄλλωστε τὸ πνεῦμα, στὴν ἀπλούστερή του μορφή, εἶναι γένημα τοῦ τελευταίου ἑκατομμυρίου ἐτῶν, ἐνῶ ὁ κόσμος προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀπέραντη χρονικὴ διάρκεια καὶ εἶναι τοῦτο μέρος τῆς δημιουργίας, πού δὲν μπορεῖ, ὡς ἐκ τοῦ εἰδικοῦ χαρακτήρος του, νὰ τὴν ἐπηρεάσει ἀποτελεσματικά. Τὸ πρόβλημά μας ὅθεν εἶναι νὰ βροῦμε τι εἶδους ὑπηρεσίες προσφέρει στὸν ἴδιον τὸν ἀνθρώπο καὶ στίς ἄλλες δημιουργίες. Αὐτὸ τὸ ἐρώτημα ἔμεινε μέχρι τώρα ἀναπάντητο καὶ ὄλη ἡ προσπάθεια τῆς φιλοσοφίας κατευθύνθηκε, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, στὴν ἀνακάλυψη τοῦ μηχανισμοῦ τῆς λειτουργίας του πού δὲν ἔχει καμμιά ἀμεση σχέση, ἐπαναλαμβάνομε, με τοὺς σκοποὺς γιὰ τοὺς ὁποίους δημιουργήθηκε.

Τὸ πνεῦμα ὁμῶς εἶναι ἰδέα πρωταρχικὴ, πλίστη γιατί ἀνακουφίζει τὸν ἀνθρώπινο ὀργανισμό καὶ ὑπηρετεῖ τὴν ὑπεροπτικὴ του

τάση πού τοῦ ἐξασφάλισε μέχρι τώρα τήν ἀνενόχλητη ἐξάπλωσή του στή γῆ καί ἐτοιμάζει τὸ πέρασμά του καί πρὸς ἄλλους πλανῆτες.

Ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ πνεῦμα ζητεῖ διαρκῶς νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τίς κοσμικὲς πιέσεις πού τὸν περιβάλλουν, δημιουργώντας ἕναν καινούργιο τρόπο ζωῆς πού διαρκῶς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν φυσικὸ στὸν ὁποῖο μόνο ἰσχυροὶ πρωτόγονοι ὄργανισμοὶ θὰ μπορούσαν νὰ ἀνθέξουν.

Τὸ πνεῦμα σὰν ἐργάτης στήν ὑπηρεσία τῆς τελειότερης προσαρμογῆς δημιούργησε ὅλη τήν πρόοδο πού ἔχομε μπροστά μας καί πού θὰ ἔχουν καί οἱ μέλλουσες γενεές. Οἱ μηχανισμοὶ πού δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὸ πνεῦμα βοηθοῦν τὸν ἄνθρωπο νὰ ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὴν ἐπήρεια τῶν ἐξωτερικῶν συνθηκῶν καί παραγόντων. Ὁ H. De Keyserling στὸ βιβλίο του «De la pensée aux sources de la vie» ἐπιτυχῶς σημειώνει ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀπομακρύνεται διαρκῶς ἀπὸ τὴ φύση καί ζῆ μέσα σ' ἕνα τεχνητὸ περιβάλλον, ὅταν δὲ βρίσκεται κοντὰ σὲ φυσικὲς συνθήκες διαβίωσης ἔχει τὴν ἐντύπωση ὅτι ἐπαγέρχεται σὲ μιὰ θέση ἀπὸ τὴν ὁποία ἔχει ἀπομακρυνθῆ καί πού φαίνεται ὅτι τὸν ἀνακουφίζει καί τὴν ὁποία νοσταλγεῖ.

Ἡ τεχνικὴ βρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τὴ κοσμικὴ λειτουργία γιατί κι' αὐτὴ κατασκευάζει ὅπως καί τὸ σύμπαν ἀκολουθώντας μάλιστα καί φυσικὰ πρότυπα μὲ τὰ ὁποῖα ὑπερνικᾷ τίς ἀντίθετες πρὸς τίς ζωϊκὲς λειτουργίες δυνάμεις ἐλαχιστοποιώντας ἔτσι τὴν ἐξάρτηση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ περιβάλλον καί βοηθώντας τὴν χωρὶς ὄρια ἐξάπλωσή του.

Μὲ τὰ μηχανικὰ μέσα, τίς ἐφευρέσεις καί τίς βιολογικὲς μεταβολές πού πέτυχε ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψη πολλῶν μυστικῶν τοῦ κοσμικοῦ μηχανισμοῦ σταθεροποίησε τὴν κυριαρχία του προχωρώντας τώρα καί πρὸς ἄλλους πλανῆτες πού ἴσως χρησιμεύσουν μιὰ μέρα γιὰ τὴν σωτηρία τῆς ζωῆς ὅταν αὐτὴ κινδυνεύει στή γῆ. Ἡ τεχνικὴ ἐπίδοση—σ' αὐτὴ περιλαμβάνουμε ὅλη τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση—ἔχει ἐνθαρρύνει τὸν ἄνθρωπο καί ἔχει μεταβάλλει τὴ στάση του στὰ ἀνθρώπινα πράγματα θεωρώντας τὸν ἑαυτό του τώρα λιγώτερο ἐξηρτημένο ἀπὸ τὴ μοῖρα, παρά πρωτίτερα, ἀφοῦ μπορεῖ κατὰ ἕνα τρόπο νὰ δημιουργῆ ὁ ἴδιος τίς συνθήκες καί τὸ περιβάλλον τῆς διαβίωσής του.

Ἡ ἐλαχιστοποίηση τῆς ἐξάρτησης τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ φύση

κατὰ τὴ λογικὴ τοῦ σύμπαντος σημαίνει ἐκφυλισμὸν τῶν φυσικῶν ἱκανοτήτων καὶ τὴ δημιουργία μιᾶς κατάστασης ποὺ βασίζεται στὸ τεχνητὸ πνευματικὸ περιβάλλον. Ἐκεῖ ὁδήγησε καὶ ὁδηγεῖ ἡ πνευματικὴ πρόοδος. Στὴ φαινομενικὰ αὐτὴ ἀντιτιθέμενη λογικὴ τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ σύμπαντος ἀντιστοιχοῦν οἱ τάσεις ἐκείνων ποὺ ὑποστηρίζουν τὴν ἐλεύθερη λειτουργία τοῦ φυσικοῦ μηχανισμοῦ ποὺ ἐξασφαλίζει τὴν ἐπικράτηση τῶν ἰσχυροτέρων σωματικὰ καὶ πνευματικὰ ἦτοι τὸ στάδιο ἀπὸ τὸ ὁποῖο πέρασε ἡ ἀνθρωπότης καὶ τῶν ὁπαδῶν τῶν κοινωνικῶν συστημάτων ποὺ προβλέπουν τὴν ἀπόλυτη κυριαρχία τῶν εὐνοϊκῶν δυνάμεων τῆς ζωῆς καὶ τὴν πλήρη κατάργηση ὅλων τῶν στοιχείων καὶ καταστάσεων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἐχθρικῶν πρὸς τὴ ζωὴ ἐνστικτων. Ἡ δεύτερη θέση ἀποτελεῖ τὴν πλῆρη ὄλησιν τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας ποὺ ἔχει καταδικάσει πλέον τὸν μηχανισμό τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς καὶ πιστεύει στὰ ἰδεώδη τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης.

Τὸ σχῆμα ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν πολύπλοκη αὐτὴ σύνδεση τοῦ ἀνθρώπου μὲ τις λοιπὲς φυσικὲς ὀντότητες ἀποτελεῖ τὸ μεγάλο πρόβλημά του ποὺ δὲν μπόρεσε νὰ λύσῃ καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο διατυπώνει κάθε λίγο καὶ λιγάκι τις μεγάλες του ἀνησυχίες καὶ φόβους χωρὶς μέχρι τώρα νὰ δημιουργήσῃ κανένα σταθερὸ ἔδαφος ποὺ νὰ τοῦ παρέχῃ τὸ αἶσθημα μιᾶς βαθύτερης ἱκανοποίησης.

Δημιουργεῖται ἡ ἐντύπωση κάποιου ἀγῶνα ποὺ διεξάγεται μεταξὺ τῶν ἐνστικτων καὶ τοῦ πνεύματος, ἐνῶ τὸ πνεῦμα δὲν ἀποτελεῖ παρὰ μέρος τῆς εὐνοϊκῆς πλευρᾶς τῆς ἐνέργειας τούτων. Ἡ παραπλάνηση τοῦ ἀνθρώπου γοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴ δράση αὐτὴ χάρις στὴν ὁποία οἱ ἄμεσοι κίνδυνοι ἐναντίον τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου ἔχουν ἀποτραπῆ πλέον καὶ εὐνοϊκώτερες συνθήκες καλλιεργήθηκαν γιὰ τὴν ἀσφαλέστερη διαβίωσή του.

Ἡ ἐξόντωση ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο δὲν ἀποτελεῖ μόνον ἀποκρουστικὸ φαινόμενο ἀλλὰ καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀναπτύχθηκε ἡ συνεργασία καὶ ἀλληλοβοήθεια ὅπως ἡ ἀπλή συλλογὴ καὶ ἡ καταστροφή τῶν ζώων μὲ τὸ κυνήγι ἀντικαταστάθηκαν μὲ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν ἔλλογη ἐκτροφή τῶν ζώων. Ἔτσι ἄρχισε ὁ ἀνθρώπινος πολιτισμὸς πρὶν ὀκτὼ τοῦλάχιστον χιλιάδες χρόνια ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας, ὅπως τελευταῖα ἔχει ἐξακριβωθῆ, καὶ ὁ ὁποῖος

παρ' όλες τις κυμάνσεις που υπέστη δέν άλλαξε ούσιωδώς από τὰ θεμέλια που τέθηκαν τήν εποχή εκείνη. Ὁ πολιτισμός ἀποτελεῖ εὐνοϊκὸ παράγοντα γιὰ τὴ διατήρηση τῆς ζωῆς. Ἀποτέλεσμα τῆς καινούργιας κατάστασης που δημιουργήθηκε ὑπῆρξεν ἡ αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς που προῆλθε ἀπὸ τὴν συδυσμένη ἐνέργεια τοῦ πνεύματος ἐναντίον ὄλων τῶν δυνάμεων που δροῦν ἀντίθετα στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῶν φιλικῶν πρὸς αὐτὸν ὄντων.

Ὁ Oswald Spengler στηρίζει τὴν παραγωγή τῶν ἀνθρώπινων ἐποχῶν στὶς μεταβολές που υπέστη ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου που ἔρχισε ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀρπακτικοῦ γιὰ νὰ φθάσῃ στὴ σύγχρονη μορφή τῆς κοινωνικότητος μέσῳ τοῦ ἐργαλείου καὶ τῆς ὀμιλίας που ἀπαιτοῦν τὴ συνεργασία τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴν ὁποία προέκυψε ἡ δημιουργία ἐπιχείρησης καὶ ἡ ἀνάπτυξη ἡγετῶν. Στὶς στατικές ιδέες τῶν Ἑλλήνων, ὅπως τὶς καλεῖ ὁ ἴδιος, προβάλλει τὸν δυναμισμό τῶν Βορείων καὶ τῶν Δυτικῶν, μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς μηχανῆς, θεωρώντας τὴν τεχνικὴ σὰν ὑπόστρωμα κάθε δράσης, χαρακτηρίζοντας ὡς ἀτυχῆ τὸν παραμερισμὸ τῆς ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη διανόηση κατὰ τὸ πέρασμα τῶν αἰώνων.

Σύμφωνα μὲ τις ἀντιλήψεις του, κατὰ τὴν πρώτη ἐποχὴ ἐπικρατεῖ ἡ σκέψη τοῦ ματιοῦ, ἀκολουθεῖ ἡ σκέψη τοῦ χεριοῦ, ὁ λόγος καὶ ἡ ἐπιχείρηση, ἡ σχεδιασμένη συλλογικὴ δράση, που εἶχε σὰν προϋπόθεση τὴν ὀμιλία. Πρὶν ἀπὸ 5.000 χρόνια, ὁ ἄνθρωπος ἐξέτρεφε ζῶα πλησίον τῆς κατοικίας του, ἀναπτύχθηκε τὸ ἐπάγγελμα τοῦ γεωργοῦ, τοῦ ποιμένου, ἡ χρησιμοποίηση τοῦ ζώου σὲ ἐργασίες, ἔφραξε τὸ κτῆμα, μάζεψε σπόρους καὶ στὰ 3.000 π. Χ. ἐμφανίζεται ὁ πολιτισμὸς τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Μεσοποταμίας.

Οἱ σκέψεις τοῦ Spengler ξεκινοῦν ἀπὸ μιὰ βάση που δέν φαίνεται ὅτι μπορεῖ νὰ δλοκληρώσῃ τὴν εξέλιξη τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας καὶ που ὅπως ἔχομε τονίσει σὲ ἄλλες παραγράφους εἶνα φιλοσοφικὸ σύστημα πρέπει νὰ θεωρῆ τὴν ἀνθρώπινη ἱστορία σὰν μερικὴ περίπτωση ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ ἐπιτύχῃ κάποια βεβαίωση τῆς ἀλήθειας τῶν σκέψεών της ἐνῶ ἡ ἀσφαλέστερη βάση της θὰ ἦταν ἡ συμφωνία στὸ εὐρύτερο πεδίο τῆς κοσμικῆς δράσης ὅπου ταιριάζει περισσότερο ἢ σύγκριση τῶν γενικοτήτων.

Ἡ ψυχὴ σὰν ἰδιαίτερος μηχανισμὸς ποὺ ἑρμηνεύει τὶς πνευματικὲς καταστάσεις δὲν ἔχει ἀλλάξει κατὰ τὸν ροῦν τῶν χιλιετηρίδων γιατί ἡ λειτουργία της εἶναι καθαρὰ μηχανικὴ στὴν ἔγνοια τοῦ βιολογικοῦ μεταβολισμοῦ καὶ μόνο ἡ πνευματικὴ εξέλιξη εἶναι ἐκείνη ποὺ ἐπηρεάζει τὴ δημιουργία τῶν ἐποχῶν.

Ἡ μηχανὴ ἔχει ἐφευρεθῆ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή ποὺ ἀνοιξε ὁ ἄνθρωπος τὰ μάτια του καὶ ἀναπτύχθηκε στὴ Δύση ὅπου μὲ τὴ συνδρομὴ εὐνοϊκῶν ὄρων καλλιεργήθηκε τὸ σύγχρονο ἐπιστημονικὸ πνεῦμα μὲ τὶς θετικὲς του ἐπιτεύξεις.

Ἡ ἔγνοια πολιτισμὸς ἔχει γίνῃ δεκτὴ κατὰ συγκεχυμένο τρόπο, θεωρώντας μερικὲς χώρες τῆς ὕδρογειοῦ σὰν καθυστερημένες καὶ τὶς χώρες τῆς Εὐρώπης, Ἀμερικῆς κ.τ.λ. σὰν πολιτισμένες. Ἀντιπαραθέτοντας τὴν ἀνθρώπινη δράση τῶν περιοχῶν αὐτῶν, ἐπὶ παραδ. τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, διαπιστώνομε ὅτι ἡ διάκριση ποὺ κάναμε μὲ βάση τὴν ψυχικὴ διαφοροποίηση εἶναι ἀβάσιμη καὶ πεπλανημένη.

Ὁ πολιτισμὸς, κατὰ τὴν ἀντίληψη ποὺ ἔχει γίνῃ δεκτὴ, ἀφορᾷ τὴν τεχνικὴ δημιουργία ποὺ ἰδιαίτερα βοήθησε τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀνεξαρτοποίησή του ἀπὸ τὸ περιβάλλον καὶ δὲν ἔχει καμμιά σχέση μὲ τὴν ψυχικὴ κατάσταση τῶν λαῶν. Οἱ λαοὶ αὐτοὶ ποὺ λέγονται πολιτισμένοι δὲν ἔτυχαν καμμιάς ἰδιαίτερης καλλιέργειας πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνες γιατί τὸ πνεῦμα ἐπεδόθηκε ἀποκλειστικὰ στὴν ἀνάπτυξη τῶν πρακτικῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων καὶ παραμέλησε τὴν καλλιέργεια τῶν θεωρητικῶν.

Πολιτισμὸς κατὰ ταῦτα εἶναι ὁ βαθμὸς χρησιμοποίησης τοῦ πνεύματος πρὸς ἐξυπηρέτηση τοῦ ἴδιου τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι ἡ ψυχικὴ κατάσταση τῶν λαῶν. Στὴν ἱστορικὴ περίοδο ποὺ διερχόμαστε ἡ χρησιμοποίηση τοῦ πνεύματος γίνεται μὲ τὶς ἐπιστημονικὲς κατακτήσεις καὶ συνεπῶς οἱ χώρες ποὺ ἔχουν ἀναπτύξει καὶ χρησιμοποιοῦν σὲ μεγάλο βαθμὸ στὰ καθημερινὰ τους ζητήματα τὴν ἐπιστημονικὴ γνώση θεωροῦνται ὡς περισσότερο πολιτισμένες. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτὴ μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ Ἀσία εἶναι ὀλιγώτερο προοδευμένη συγκρίνοντάς την πρὸς τὴν Ἀμερικὴ.

Ὁ Spengler μὲ τὶς σκέψεις αὐτὲς δὲν φαίνεται νὰ δίδῃ ἰδιαίτερη σημασία στὴ βαθύτερη σχέση ποὺ διέπει καὶ κατευθύνει τὴν ἀνθρώπινη δράση ποὺ σταθερὰ ἀποβλέπει στὴν ἀλλαγὴ τοῦ

φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος γιὰ τὴν ἀποτροπὴ τῶν ἀπωλειῶν στὶς ὁποῖες ὑπόκεινται τὰ ὄντα ἀπὸ τὴν ἔλλειψη καὶ τὴν ἀδυναμία νὰ ἐπιτύχουν τέλεια προσαρμοστικὴ ἱκανότητα.

Ἡ τεχνικὴ πρόοδος ἔλυσε τὸ πρόβλημα τοῦτο κατὰ ἕνα τρόπο ἀλλὰ δὲν μποροῦμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι ἡ πρόοδος αὕτη συμβιβάζεται μὲ ἄλλες ἀντιλήψεις ποὺ νομίζουν οἱ ἄνθρωποι ὅτι περιέχονται στὴν ἔγνοια τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον καὶ ἡ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς κοινότητος δὲν φαίνεται νὰ ἔχη ἐνισχυθῆ ἀπὸ τὴν τεχνικὴ πρόοδο, ποὺ ἀντίθετα ὑποθάλλει τὴν καλλιέργεια τῶν καθυστερημένων ἐνστικτωδῶν ἐνεργειῶν ποὺ συμφωνοῦν ἄλλωστε τέλεια μὲ τὶς ἐκδηλώσεις τῶν τελευταίων καταστρεπτικῶν δράσεων τῶν λαῶν αὐτῶν ποὺ κατὰ τεκμήριον θεωροῦνται περισσότερο πολιτισμένοι.

Ἡ ἐκπληξὴ τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὶς ἀντιθέσεις τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψη ἐπαρκοῦς σύνδεσης τῶν γεγονότων καὶ ἀπὸ τὴ σύγχυση ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἐκτίμησης τῶν αἰτίων τῆς καθόλου ἀνθρώπινης δράσης.

Στὴν εὐνοϊκὴ αὕτη πλευρὰ τῆς πνευματικῆς δράσης προβάλλουν ἀντίρροπες δυνάμεις ποὺ δὲν ἀφήνουν τὸν ἄνθρωπο νὰ χαρῆ τὴν εὐτυχία του. Οἱ ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων μετατοπίζονται καὶ ἐμφανίζονται σὲ νέα πεδία, οἱ δὲ πόλεμοι καὶ οἱ συγκρούσεις μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν δμάδων δείχνουν ὅτι τὰ ἐνστικτα δὲν καταργήθηκαν καὶ ὅτι τὸ πνεῦμα προσφέρει τὴ βοήθειά του καὶ συνεργάζεται ἀνάλογα μὲ τὴν κρίση του γιὰ τὴν σκοπιμότητα τῆς ἐκάστοτε θέσης του.

Τὸ σύμπαν ἀποκαθιστᾷ τὶς ἰσορροπίες του μὲ τὴν ἀνάπτυξη νέων μορφῶν ἀντιθέτων δυνάμεων, πρὸς τὶς ὁποῖες ἀντιδρᾷ πάλιν τὸ πνεῦμα, σὰν ἀφοσιωμένος στρατιώτης στὸ σκοπὸ γιὰ τὴν ἀποτροπὴ τῶν κινδύνων τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ νόμος περὶ ὑπάρξεως ἐκδηλώνεται μὲ τὴ μορφή τῆς συσσώρευσης ἀγαθῶν καὶ μὲ τὴν ἐκμετάλλευση κατὰ κεκαλυμμένο τρόπο ἀνθρώπων ἀπὸ ἀνθρώπους. Ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἰδιαιτέρη ἱκανοποίηση μὲ τὴν ἐπίδειξη τῆς ὑπεροχῆς, πνευματικῆς καὶ σωματικῆς τοῦ πλούτου, τὴν ἀκόρεστη ματαιοδοξία καὶ ἀπληστία ποὺ δὲν γνωρίζει ὄρια κατὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν του.

Στὴ θέση τῶν ἀπλῶν ἐνστικτων γιὰ τὴ διατήρησή του, ξεφύτρωσαν καὶ ἀναπτύχθηκαν μετὰ τὴ λύση τοῦ προβλήματος αὐτοῦ

καὶ τὴν κατανίκηση τῶν ἀμέσων κινδύνων ὑψίκορμα δάση ἐπιθυμιῶν καὶ ἀκορέστων ἐπιδιώξεων ποὺ δημιούργησαν στὸν σύγχρονο ἄνθρωπο νέα προβλήματα ποὺ μαζί με τὴν αὔξηση τοῦ πληθυσμοῦ δημιουργοῦν σ' αὐτὸν νέους κινδύνους καὶ ἀνησυχίες τὶς ὁποῖες καλεῖται τὸ πνεῦμα νὰ ἀντιμετωπίση καὶ νὰ ἀποτρέψη.

Μάταια ἀγωνίζεται τὸ θρησκευτικὸ πνεῦμα νὰ ὑπενθυμίση τὴ ματαιότητά αὐτῶν τῶν ἐπιδιώξεων ποὺ στοιχίζουν στοὺς ἀνθρώπους μεγάλες θυσίες χειρότερες ποιοτικά καὶ ἀπὸ κείνες ποὺ ὑφίστατο ὁ ἄνθρωπος πρὶν ἀναπτυχθῆ τὸ πνεῦμα.

Ὁ ψυχικὸς πυρήνας τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸς ποὺ βγαίνει ἀθόρμητα χωρὶς τὴ λογικὴ ἐπεξεργασία, ἔχει παραμείνει ἀμετάβλητος. Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἐπεξεργάσθηκε ἐξωτερικοὺς τρόπους ἐπιβολῆς, αὐτοὺς ποὺ ρυθμίζουν τοὺς κανόνες τῆς κοινωνικῆς συμβίωσης, χάρις στοὺς ὁποίους τὰ μέλη τῆς κοινωνίας ἀπέκτησαν κάποια σταθερότητα στὴν ὕπαρξιν καὶ στὴν ἀνάπτυξή τους. Ἡ θρησκεία ἀποτάνθηκε ἀπ' εὐθείας στὴ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ πραγματοποιήσῃ τοὺς εὐνοϊκοὺς ὅρους ποὺ θὰ ἀνακούφιζαν τὸν ἄνθρωπο στὸν ἀγῶνα του γιὰ νὰ ἐπιδιώσῃ· δημιούργησε βέβαια ἕνα εὐνοϊκὸ κλίμα, αὐτὸ ποὺ διέπει τὴν κοινωνική μας συμβίωση, δὲν πέτυχε ὁμως ν' ἀλλάξῃ τὴ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου.

Οἱ πόλεμοι συνεχίσθηκαν καὶ συνεχίζονται με τὴν ἴδια ἀγριότητα καὶ δολιότητα ὅπως πρὶν. Τὰ μέλη τῆς κοινωνίας συγκρούονται καθ' ἑκάστην καὶ ἀμφισβητοῦν τὴν ὑπεροχή, μὴ ἀνεχόμενα τὶς διαφορὲς καὶ τὶς ἀνισότητες.

Ἡ ἡρεμία ποὺ ὑπάρχει ὀφείλεται στὴν κοινωνικὴ ἰσχὺ ποὺ ἐπιβάλλεται ἐν ὀνόματι τοῦ συμφέροντος τῆς ὁμάδος. Οἱ συγκρούσεις αὐτὲς στηρίζονται στὴ λογικὴ ἐπεξεργασία καὶ ἀποτελοῦν πνευματικὲς λειτουργίες, γεγονὸς ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι τὸ πνεῦμα ὄχι μόνον δὲν εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἀντίθετα εἶναι ὁ πιστὸς ὑπηρέτης τοῦ σύμπαντος ποὺ τὸ βοηθεῖ γιὰ νὰ φέρῃ εἰς πέρας τοὺς εὐρεῖς σκοποὺς του. Ὁ Spinoza διαφοροποιώντας τὴ θέση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὶς ἄλλες κοσμικὲς συνέπειες λέγει ὅτι οἱ δυστυχίες ἀφοροῦν τὰ ἄτομα καὶ ὄχι τὸ σύμπαν ποὺ δὲν αἰσθάνεται πόνο, πάθη, ἀγάπη κ.λ.π. Τὸ πνεῦμα ἐνῶ ἀποτελεῖ τὸν εὐνοϊκὸν παράγοντα τῆς ζωῆς ἐδῶ παρουσιάζεται σὰν φο-

ρεὺς ἀντιθέτων προθέσεων. Ἡ φαινομενικὴ αὐτὴ ἀντινομία ὀφείλεται στὴν ἀτελεῖ ἐπεξεργασία ἀπὸ τὸν νοῦ τῶν γεγονότων, γιὰ τὴν ἡ δρᾶση αὐτὴ τοῦ πνεύματος βρίσκεται στὸν κύκλο τῆς μέριμνας γιὰ τὴ ζωὴ καὶ ὅλες του οἱ προσπάθειες τείνουν νὰ προστατεύσουν τὴ ζωὴ ἀπὸ κάθε ἐνδεχόμενον, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ τὴν ἐξαφανίσῃ εἴτε σὰν μέρος εἴτε σὰν σύνολο. Ἡ πνευματικὴ πρόοδος δὲν ἔχει φθάσει στὴν πλήρη ἀξιοποίηση τῶν ἀρχῶν γιὰ τίς ὁποῖες δημιουργήθηκε καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν κυριώτερη αἰτία τῆς ἀνώμαλης πορείας τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Οἱ ἐθνότητες ἢ τὰ ἄτομα προβάλλουν κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο τὴν ἰδέα τῆς ἀτομικότητος, ποὺ ὅπως εἶπαμε εἶναι στενὰ συνδεδεμένη μὲ αὐτὴν ταύτην τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπαρξῆς καὶ δὲν μπορεῖ νὰ καταστραφῇ παρά μὲ τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ἴδιας τῆς φυσικῆς ὄντοτης. Ἡ ἀτομικότης εἶναι φυσικὴ κοσμικὴ ἐκδήλωση καὶ συγκρούεται μὲ τίς λοιπές μὴ ἀνεχόμενὴ καμμιά κατάστασις ποὺ θὰ τὴν ἐμπόδιζε νὰ ἐκδηλωθῇ λεύθερα στὸ πεδίο τῆς ζωῆς. Ἐχθρὸς καὶ προστάτης σύγχρονα τῆς ἀτομικότητος εἶναι τὸ κοινωνικὸ ἔνστικτο ποὺ καλλιεργήθηκε ἀπὸ τὸ πνεῦμα γιὰ τοὺς ἀπώτερους σκοποὺς τῆς διατήρησης.

Οἱ συγκρούσεις προέρχονται ἀπὸ τὸν φόβον τῆς καταστροφῆς. Τὸ πνεῦμα ποὺ καταπολεμεῖ πᾶν ὅ,τι συντείνει στὴν καταστροφὴ συντάσσεται μὲ τοὺς πολέμους ὅταν πιστεύῃ ὅτι αὐτοὶ βοηθοῦν στὴ διατήρησιν τῆς ζωῆς τῶν ομάδων καὶ τῶν ἀτόμων. Οἱ ἀτομικότητες ποὺ ἐπιζητοῦν νὰ ξαπλωθοῦν εἰς βάρος τῶν ἄλλων ἀπειλοῦν μὲ κίνδυνον θανάτου τίς ἄλλες κοινωνίες καὶ εἶναι λογικὸ νὰ δημιουργηθῇ ἢ κατάστασις ἄμυνας ποὺ ἐνῶ φαινομενικὰ εἶναι ἀρνητικὴ στὸ βάθος συμβάλλει στὴν ἀσφαλέστερη διατήρησιν τῆς ζωῆς. Οἱ πόλεμοι αὐτοὶ δὲν εἶναι παράλογοι γιὰ τὴν ἔδρευσιν στὸ ἔνστικτο τῶν ἰσορροπιῶν τοῦ σύμπαντος καὶ στὴν πλευρὰ τῶν εὐνοϊκῶν ἐνεργειῶν γιὰ τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς στὴν ὁποία ἀνήκει καὶ τὸ πνεῦμα. Οἱ πόλεμοι γίνονται γιὰ ν' ἀποφευχθῇ ἢ ἐξαφάνισις μιᾶς ομάδος ἢ τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας ἀπὸ ὁποιαδήποτε αἰτία κι' ἂν προέρχεται ὁ κίνδυνος καὶ ἀποτελεῖ, ὡς ἐκ τούτου, λογικὴ καὶ ἐπιβεβλημένη ἐνέργεια ἂν καὶ φαίνεται ἀντίθετη πρὸς τίς διδασκαλίας τῆς θρησκείας καὶ τῶν σοφῶν, πρᾶγμα ποὺ ἀποδεικνύει ὅτι οἱ διδασκαλίες εἶναι μὲν ὀρθές στίς ἀρχές τους, δὲν ξεκινοῦν ὁμῶς ἀπὸ ὀρθές προϋποθέσεις καὶ ἔτσι φέρονται σ'

ἀδιέξοδα πού προκαλοῦν τίς ἀπαγοητεύσεις καί ἀπελπισίες γιατί τὰ κηρύγματά τους δέν βρίσκουν καμμιά ἀπήχηση στή ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ παρέκκλιση πού ἔγινε γιὰ νὰ ἐξηγήσωμε τὸ φαινόμενο τῆς συνέχειας τῶν συγκρούσεων, παρὰ τὴν καταδίκη ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐξόντωσης ἀνθρώπου ἀπὸ ἄνθρωπο, ὅχι μόνον δέν μᾶς ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴ θέση μας ἀλλ' ἀντίθετα ἐπιβεβαίωσε καί στήν περίπτωση αὐτῇ ὅτι τὸ πνεῦμα ὑπηρετεῖ ὀρισμένους σκοπούς, εὐνοϊκοὺς πάντως πρὸς τὴ ζωὴ, καί οἱ δρόμοι του ὅσο καί ἂν φαίνονται ἀντιφατικοὶ συγκλίνουν πρὸς τὸν κεντρικὸ σκοπὸ πού ἐπιβοηθεῖ τὴ διατήρηση τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐεκινήσαμε ἀπὸ τὴν ἰδέα τῆς προσαρμογῆς ὅχι πλέον τῶν ὀργανισμῶν πρὸς τὸ περιβάλλον ἀλλὰ τοῦ περιβάλλοντος καί τῶν ἐξωτερικῶν γενικῶς συνθηκῶν πρὸς τοὺς ὀργανισμούς· αὐτῇ τῇ μεγάλῃ λειτουργίᾳ ἐκτελεῖ τὸ πνεῦμα. Ἡ λειτουργία αὐτῇ περιλαμβάνει πολὺ εὐρὺ κύκλο δράσεων πού κρατοῦν τὸν ἄνθρωπο σὲ ἀέναο κίνηση. Τὸ ὄν αὐτὸ πού ἐφοδιάσθηκε μὲ τὸν τελειότερο μηχανισμό τοῦ σύμπαντος εἶναι δυστυχῆς ὅταν δέν τὸν χρησιμοποιοῦν. Ὁ σοφὸς Ἄγγλος οἰκονομολόγος Keynes λέγει ὅτι ἂν ἡ δράση τῶν ἀνθρώπων εἶχε μόνον ὡς κίνητρο τὸ κέρδος, τὴν ὠφέλεια, δέν ἔπρεπε νὰ ἀνεμένετο καμμιά πρόοδος στήν ἀνθρωπότητα γιατί ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἔμφυτο τὸ συναίσθημα τῆς δημιουργίας ἀπὸ τὸ ὁποῖο ὠθεῖται πρὸς τὴ δράση καί αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει ἀκόμη μιὰ φορά τὴ θέση μας ὅτι οἱ ἀγῶνες μεταξὺ τῶν ὄντων δέν γίνονται γιατί κινδυνεύουν ἄμεσα ἀλλὰ γιὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὴν ἀντίθεση καί τὴν ὑπεροχὴ τους, ἐκδήλωση πού μαρτυρεῖ κάτι περισσότερο ἀπ' ὅσα μᾶς διδάσκουν οἱ οἰκονομικὲς θεωρίες καί πού ὑπηρετεῖ τοὺς σκοπούς τοῦ σύμπαντος πού ἔχουν ὡς μέσο τὴν ἀνάπτυξη τῶν ἀντιθέσεων γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ παντός.

Ποῦ θὰ ὀδηγήσῃ τελικὰ ἡ δημιουργία τοῦ πνεύματος δέν μπορεῖ νὰ ξέρωμε ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ θνητοί, πού μόνον ἀπὸ τὴν τωρινὴ λειτουργία του προσπαθοῦμε νὰ βγάλωμε μερικὰ συμπεράσματα. Μποροῦμε νὰ θεωρήσωμε τὴν ἐμφάνισή του ὡς ἓνα μηχανισμό πού ξεκουράζει τὸ σύμπαν ἀπὸ τὴ διαρκῆ ἀπασχόλησή του γιὰ τὴ δημιουργία νέων ὀργανισμῶν καί τὴν προσαρμογὴ τους, ὡς συντόμευση καί συμπύκνωση τῆς δράσης του, πού ἄλλωστε βλέπομε νὰ ἐκδηλώνεται καί σ' ἄλλες περιστάσεις πού δέν ἔχουν καμ-

μιά σχέση με τὸ πνεῦμα. Πάντως γιὰ ἓνα ζήτημα πρέπει νὰ εἴ-
μαστε βέβαιοι ὅτι δὲν τὸ δημιούργησε γιὰ νὰ καταστρέψῃ κατὰ
τὴν ἀπόλυτη ἔγνοια γιὰ τὸ σύμπαν φροντίζει γιὰ τὴ διατήρησή·
Ὅσο γιὰ τὶς καταστροφές πρέπει νὰ δεχθοῦμε ὅτι ἀποτελοῦν
κατὰ ἓνα μέρος τὴ δαπάνη γιὰ τὴν ἐξασφάλιση τῶν καταστάσεων
ποὺ δημιουργήθηκαν, ὅπως κατὰ τὴ διαδικασία τῆς παραγωγῆς
θυσιάζομε δυνάμεις γιὰ τὴ δημιουργία νέων ἢ καὶ τῶν ἴδιων
ἀγαθῶν.

Παρατηροῦμε ὅτι ἀνταγωνίζονται παράλληλα στὴν ψυχὴ τοῦ
ἀνθρώπου οἱ ιδιότητες τῆς ὑπεροχῆς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τὶς τεχνι-
κὲς κατακτήσεις καὶ οἱ ιδιότητες τῆς ταπεινοφροσύνης ποὺ ἔ-
χουν φθάσει σὲ μᾶς ἀπὸ τὴ μακρόχρονη διδασκαλία τῶν σοφῶν
τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας ποὺ ἀποκρυσταλλώθηκε στὰ κηρύ-
γματα τῶν θρησκειῶν μετὰ τὴ διαρκῆ ὁμῶς ὑπεροχῆ, στοὺς χρόνους
μας, τῆς ἀντίληψης τῆς τεχνικῆς κατάκτησης ποὺ ἀδιαφορεῖ γιὰ
τὸ παλιὸ οἰκοδόμημα ποὺ προσπαθοῦν νὰ τὸ διατηρήσουν μόνον οἱ
ταπεινοὶ τοῦ κόσμου. Οἱ προορισμοὶ στοὺς ὁποίους ὁδηγοῦν οἱ δρό-
μοι αὐτοὶ ἔχουν δημιουργήσει ἀμφιβολίες καὶ ἀντιδράσεις, δὲν ἔ-
λειψαν δὲ οἱ φωνές καὶ οἱ ἀπεγνωσμένες προσπάθειες τῶν σο-
φῶν καὶ ἡ κριτικὴ τῶν διαγοουμένων γιὰ τὴν πλάνη αὐτὴ ἐναν-
τίον τῆς ὁποίας δὲν βρέθηκε ἀκόμη τὸ φάρμακο· τὸ φάρμακο αὐ-
τὸ πρέπει νὰ εἶναι πολὺ ἰσχυρὸ γιὰ νὰ τὸ ἀποκρούουν οἱ ἄνθρωποι
γιὰ τὸ πνεῦμα μᾶς ἔχει διδάξει νὰ ἀκολουθοῦμε τὸ δρόμο τῆς
«ἡσσογος προσπαθείας», ποὺ σημαίνει τὴν ἐξάλειψη κάθε ἴχνους φυ-
σικοῦ ἀνταγωνισμοῦ καὶ τὴν πλήρη πνευματοποίηση τοῦ ἀνθρώπου.
Ἡ πιὸ ἰσχυρὴ φωνὴ ὑπῆρξε ἡ φωνὴ τοῦ Νίτσε ποὺ προσπάθησε νὰ
γυρίσῃ τὸ ρεῦμα αὐτὸ ποὺ ὁδηγεῖ ὁμολογουμένως στὴν πτώση καὶ
στὴν ἐγκατάλειψη ὅλων τῶν ὀχυρῶν τῆς ἀνθρώπινης ὑπερηφά-
νειας καὶ τὴν πορεία πρὸς τὴν ἀπαλλοτρίωση καὶ αὐτῆς τῆς ἐ-
λευθερίας γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. Τοῦτο ἀπο-
τελεῖ τὸ μεγαλύτερο βῆμα τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ γιὰ τὸ ὁποῖο ἴθι
μιλήσωμε περισσότερο ἐκτεταμένα στὰ ἐπόμενα κεφάλαια.

Ὁ Φ. Ντοστογιέφσκι στοὺς ἀδελφοὺς «Καραμαζώφ» παρου-
σιάζει τὸν μεγάλον ἱεροεξεταστὴ σ' ἀντίθεση πρὸς τὸν Χριστό, τὴν
ἐλευθερία καὶ τὴν εὐτυχία θέτοντας στὸ στόμα τοῦ ἱεροεξεταστῆ
τὰ λόγια: «Ἐφτιαξες μιὰ ψηλὴ ἰδέα γιὰ τὸν ἄνθρωπο. Εἶχες πεῖ
θέλω νὰ σᾶς κάνω λεύθερους... Ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἐπα-

γαστάτης. Μὰ μποροῦν τάχα οἱ ἐπαγαστάτες νάγαι εὐτυχισμένοι; Τίποτε καὶ ποτέ δὲν ὑπῆρξε γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν ἀνθρώπινη κοινωνία πιδ ἀφόρητο ἀπὸ τὴν ἐλευθερία! Βλέπεις αὐτὲς τίς πέτρες; Κάνε τες ψωμιὰ κι' ἡ ἀνθρωπότητα θὰ τρέξῃ ἀπὸ πίσω σου σὰν κοπάδι γεμάτη εὐγνωμοσύνη κι' ὑπακοή!... Καμμιά ἐπιστήμη δὲν θὰ τοὺς δώσῃ ψωμι ὅσο θὰ μέγουν λεύθεροι, μὰ στὸ τέλος θάρθουν γὰ καταθέσουν τὴν ἐλευθερία τους στὰ πόδια μας καὶ θὰ μᾶς ποῦν: Κάντε μας σκλάβους, μὰ χορτάστε μας. Μὰ γὰ πὺ τῶρα εἶδες «τοὺς λεύθερους ἀνθρώπους». Δέκα πέντε αἰῶνες βασανιστήκαμε μ' αὐτὴ τὴν ἐλευθερία, μὰ τῶρα τελειώσαμε καὶ τελειώσαμε γιὰ καλὰ. Διορθώσαμε τὸ ἔργο σου».

Θὰ ἔπρεπε γὰ σημειώσω ὅτι ἀπὸ τὰ ἰδεώδη τῆς θρησκευτικῆς ἀγάπης καὶ τῆς τεχνικῆς ὑπεροφίας κανένα δὲν ἐφαρμιόζεται στὴ πλήρη του συνέπεια. Ἡ θρησκευτικὴ διδασκαλία τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀλληλεγγύης συνεπάγεται τὴν προσέλευση σ' αὐτὴ τὴ λειτουργία τῶν ὁπαδῶν μὲ θυσίες καὶ στερήσεις ἤτοι μὲ ἰδιότητες ποὺ ἀπαιτοῦν τὴν κατανίκηση ἐσωτερικῶν πειρασμῶν καὶ τάσεων ἤτοι μὲ ὑπεράνθρωπη δράση ποὺ προϋποθέτει τὴν περιφρόνηση τῶν ἀδυναμιῶν ποὺ προκύπτουν ἀπὸ τὴν τεχνικὴ ματαιοδοξία· ἡ τελευταία ἐξ ἄλλου δὲν ἐκτίμησε τίς συνθήκες ποὺ τῆς ἔδωσαν φτερά καὶ ὄρμη στὴν ἐπίδοσή της ποὺ εἶναι οἱ ἡθικὲς συνθήκες τοῦ περιβάλλοντος ποὺ ἐξασφάλισαν τὴν κοινωνικότητα ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε ἡ τεχνικὴ πρόοδος. Ἡ σπουδὴ τῶν ἡθικῶν κατευθύνσεων παραμερίσθηκε καὶ χαλαρώθηκε γιὰτὶ θεωρήθηκαν σὰν ξεπερασμένες ἀντιλήψεις ποὺ δὲν ἐξυπηρετοῦν καὶ δὲν ἀνταποκρίνονται στὶς σύγχρονες τάσεις ἀπὸ τίς ὁποῖες ἀναιμούνται προσωπικὲς καὶ ὁμαδικὲς εὐμάρειες καὶ ἡ πλήρη κατάργηση τῶν ἀνταγωνισμῶν.

Ἀπὸ τὴν εἰκόνα αὐτὴ προκύπτει ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν πείσθηκε γιὰ τὴν ὀρθότητα καμμιάς ἀπὸ τίς δύο κατευθύνσεις καὶ ταλαντεύεται μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀντιθέσεων. Ἐὸ πνεῦμα δὲν ἔδειξε ἀκόμη τὸν τρόπο τὸν ὁποῖο θὰ ἐφαρμόσουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι καὶ θὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ὁμόφωνα ὡς ὀρθό. Μέχρι τῶρα ἔζησε καὶ ζῆ ὑποκριτικά.

Δὲν διαφεύγει τὴν προσοχὴ κανενὸς ὅτι ἐδῶ παρατηρεῖται μιὰ ἀλληλουχία καταστάσεων σὰν ἀντίδραση τῶν θέσεων ποὺ ὑπάρχουν. Στὶς περιόδους ποὺ μεσουραγοῦσε ἡ διαλεκτικὴ τῶν ἐνστί-

κτων ἀναπτύχθηκε ἡ ἠθικὴ διδασκαλία τῶν Ἀθηναίων φιλοσόφων καὶ παραμερίσθηκε ἡ φιλοσοφία τῆς ἰσχύος ποὺ μπορούσε γὰρ προκύψει ἀπὸ τὴν τεχνικὴ πρόοδο, ἐνῶ τώρα ποὺ οἱ ἠθικὲς διδασκαλίαι ἐδραιώθηκαν ὁ ἄνθρωπος ἐπεδόθη μὲ μοναδικὸ ζήλο στὴν ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς ποὺ ἐξυπηρετεῖ τὴν ἀτομικότητά του.

Ἡ δύναμη, ποὺ δίδεται στὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς, ἔπρεπε γὰρ ἔλθῃ τελευταία γιατί χωρὶς τὴν προηγούμενη ἠθικὴ διδασκαλία καὶ καλλιέργεια θὰ ἦταν πολὺ επικίνδυνη καὶ κρίσιμη στὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου.

Στὴ σύγχυση αὐτῇ, τὸ καθῆκον τοῦ νοῦ εἶναι γὰρ διακρίνει ποιὲς ροπὲς εἶναι πιθανόν γὰρ φέρουν τὸν ἄνθρωπο σὲ νέα ἀδιέξοδα γιὰ γὰρ τίς ἀποτρέψη καὶ ποιὲς θὰ προσαρμόσουν καλλίτερα τίς ἀνθρώπινες ἐπιδιώξεις στίς κοσμικὲς λειτουργίες. Τὰ ἀδιέξοδα ποὺ ὀδήγησαν σὲ καταστροφὲς εἶναι ἡ ἀπουσία συσχέτισης τῶν δυνάμεων στὴ γῆ ποὺ ἄλλοτε ἦσαν χωρισμένες καὶ διακρίνονταν σὲ περιοχὲς μὲ ἀνώτερο πνευματικὸ πολιτισμὸ καὶ σὲ περιοχὲς ποὺ ἐπικρατοῦσαν καὶ πλεόναζαν τὰ ἔνστικτα τῆς καταστροφῆς, στίς βάρβαρες περιοχὲς. Ἡ πνευματικὴ ὑπεροχὴ δὲν στάθηκε ἱκανὴ γὰρ συγκρατῆση τίς καταστρεπτικὲς δυνάμεις γιατί δὲν στηριζόταν σὲ καμμιά τεχνικὴ ὑπεροχὴ· ἡ τεχνικὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ δίδει δύναμη στὸν ἄνθρωπο. Στίς ἱστορικὲς περιόδους ποὺ πέρασαν, ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια δὲν εἶχε συνδεθῆ καὶ μὲ τὴν τεχνικὴ καὶ ὑπέκυψε στὴ δύναμη τῶν πρωτόγονων λαῶν ποὺ ἄλλαξαν τὸν ροῦν τῆς ἱστορίας. Ἡ Ἑλληνικὴ νίκη ἐναντίον τῶν βαρβάρων ἀποτελεῖ ὄχι μόνον ἐξαίρεση ἀλλὰ καὶ δίδαγμα γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια ὅταν κατευθύνεται ὀρθὰ δίδει ἰσχὺν καὶ καταβάλλει τοὺς βαρβάρους, ὅταν ὁμως τρέπεται ὀπως στοὺς νεώτερους ἱστορικοὺς χρόνους πρὸς τὴν πεζὴ ἐκμετάλλευση γιὰ τὴν αὔξηση τῆς εὐμάρειας ὀδηγεῖ πρὸς τὴν ὑποταγὴ καὶ τὴν ἐξουθένωση.

Οἱ Ἕλληνας τῆς κλασσικῆς περιόδου διεκήρυτταν μὲ τὸ στόμα τοῦ Περικλέους ὅτι «φιλοκαλοῦμεν γὰρ μετ' εὐτελείας καὶ φιλοσοφοῦμεν ἄνευ μαλακίας», ἡ δὲ Ἀντιγόνη ἀντικρούουσα τὸν Κρέοντα στὴν ὁμώνυμη τραγωδία τοῦ Σοφοκλέους λέγει: «οὐδενὸς ἀνδρός, φρόνιμα δείσασα ἐν θεοῖσιν τὴν δίκην δώσω». Τὴν ἀπάντηση αὐτῇ δὲν τολμοῦν γὰρ δίδουν οἱ ἄνθρωποι σήμερα κατ'

εὐθείαν στοὺς τυράννους. Μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ἐρμήνευαν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν ὀρθὴν θέσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὰ κοσμικὰ προβλήματα. Ἐκτοτε τὸ πνεῦμα σὰν ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἰσορροπημένη Ἑλληνικὴν θέσιν βάδισε τὸν ἴδιον δρόμον ποὺ βαδίζει καὶ σήμερον πρὸς τὰς τεχνικὰς κατακτήσεις καὶ μὲ πλήρη ἀδιαφορίαν γιὰ τὴν διατήρησιν τῶν ἀρχῶν ἐκείνων ποὺ ἔφεραν τὴν ἀνθρώπινον κοινωνίαν σὲ σημεῖα ἀκμῆς, ἰσορροπίας καὶ ἁρμονίας.

Στὴ σύγχρονη περίοδος οἱ πνευματικὰ ὀλιγώτερον καλλιεργημένοι λαοὶ δὲν ἀποτελοῦν κίνδυνον γιὰ τὴν σύγχρονην πνευματικὴν πρόοδον συμβαδίζει κυρίως μὲ τὴν τεχνικὴν ἀνάπτυξιν ποὺ παρέχει τὴν δυνατότητα γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν καὶ ἀποτροπὴν τῶν καταστρεπτικῶν δυνάμεων.

Ἡ ἐπιδοκίμοις τάσιν ποὺ ἀποτελεῖ τὸ καταφύγιον τῆς περιόδου ποὺ διερχόμεσθε εἶναι ἡ καθολικὴ ἐφαρμογὴ τῆς ἀλληλεγγύης ποὺ ἐκτείνεται εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος καὶ εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν. Μ' αὐτὰ ἐλπίζουν γὰρ ἐξισορροπήσονται τὶς διαφορᾶς ποὺς τὶς θεωροῦν σὰν αἷτιον τῶν συγκρούσεων.

Συνοψίζοντας τὶς ἀπόψεις μας γιὰ τὶς συνέπειες τῆς ἐμφάνισης τοῦ πνεύματος, ὑποστηρίζομε ὅτι ἡ πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ δράσις θὰ περιορίσῃ εἰς τὸ ἐλάχιστον τὴν ἐπήρεια τῶν καταστρεπτικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν διαλεκτικὴν τῆς διατήρησις δὲν μπορεῖ καὶ νὰ τὴν καταργήσῃ. Οἱ ἀγῶνες ποὺ διεξήγοντο ἄλλοτε γιὰ τὴν ἐπιβίωσιν θεωροῦνται πλέον περιττοί, ἀλλὰ συνεχίζονται, παρὰ τὴν πνευματικὴν πρόοδον, μὲ τὸν νέο δικαιολογητικὸν τῆς ἐξισορρόπησης τῶν διαφορῶν στὰ μέσα μιᾶς ἀνετώτερης ζωῆς καὶ τῆς προστασίας τῆς. Τὸ πνεῦμα τείνει νὰ ἐξεύρη νέους τρόπους σύνθεσις τῶν ἀναφαινομένων ἀντιθέσεων μὲ βάση τὴν θρησκευτικὴν διδασκαλίαν (σ' αὐτὴν περιλαμβάνομε τὸν ἀνθρωπισμόν, τὸν σοσιαλισμόν κ.τ.λ.) ποὺ κηρύσσει τὴν ἀλληλεγγύην καὶ τὴν συναδελφικότητα ποὺ διαλύει ὅλον τὸ παλιὸν καθεστῶς τῆς κοινωνικῆς συμβίωσις ἀπὸ τὸ ὁποῖον προήρχοντο οἱ συγκρούσεις χωρὶς νὰ ἔχη φθάσει εἰς τούτοις εἰς κανένα τέλος, πράγμα ποὺ δημιουργεῖ τὴν ἀπογοήτευσιν τῶν ὀλιγόπιστων καὶ ἀνυπόμονων. Στὶς συνθέσεις αὐτὰς ὁ ἄνθρωπος πνευματοποιεῖται ὅλον ἐν καὶ περισσότερο καὶ ἐγκαταλείπει τὶς παλιὰς ἀρχὰς ποὺ γιὰ χάριν τους

θυσίαζε και τή ζωή του.

‘Ο φορεὺς τῶν παλιῶν ἀντιλήψεων εἶναι ἡ ἀτομικότης τῶν μελῶν τῶν κοινωνιῶν και τῶν ἔθνῶν. Ἡ πνευματικὴ πρόοδος φθείρει τὴν ἰδέα τῆς ἀτομικότητος δημιουργώντας τὴν καινούργια ἰδέα τῆς κοινωνικότητος ποὺ ἐξασφαλίζει καλλίτερα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς. Ἡ πορεία αὐτὴ βρίσκεται στὸ μέσο και ἀκόμη συγκρούονται οἱ δυὸ ἰδέες με βέβαιη ὁμως τὴν προοπτικὴ τῆς ἐπικράτησης τῆς ἰδέας τῆς κοινωνικότητος γιατί ἡ τελευταία εἶναι τέλειο πνευματικὸ δημιούργημα και σὰν τέτοιο θὰ ἐπικρατήση και θὰ ἐπιβληθῆ, ὅπως ὅλες οἱ πνευματικὲς δημιουργίες.

Ἡ ἀτομικότης εἶναι συντηρητικὴ ἰδέα ποὺ θέλει γὰ νέμεται τὰ ἀγαθὰ τοῦ εἰρηνικοῦ βίου και τῆς ἐλεύθερης δράσης ποὺ εἶναι ἐκ φύσεως ἀσυμβίβαστα. Οἱ ἄνθρωποι ἔχουν γὰ ἐκλέξουν μεταξὺ τῆς ἀτομικότητος με τοὺς συναφεῖς κινδύνους και τῆς κοινωνικότητος με τὴν ἀσφαλέστερη και ἡρεμώτερη διαβίωση. Τὴ δεύτερη ὑποστηρίζουν ὅλες οἱ θρησκευτικὲς διδασκαλίες και φιλοσοφίες ποὺ δὲν διαφωνοῦν στὶς βασικὲς αὐτὲς ἀρχές και ἐπιδιώξεις. Ὁ ἄνθρωπος προτίμησε τὴ γαλήνη και τὴν ἀσφάλεια ἀπὸ τὶς περιπέτειες και τοὺς κινδύνους τῆς ἀτομικῆς και ἀνεξάρτητης ζωῆς και γι’ αὐτὸ θυσίασε τὶς ὑψηλὲς ἱκανοποιήσεις τῆς ἀτομικότητος γιὰ γὰ ὑποκύψη και γὰ ἀναζητήση προστασία στὴν εὐρύτερη λειτουργία τῆς ομάδος ποὺ ἀποφασίζει και δρᾷ γιὰ λογαριασμὸ ὄλων τῶν μελῶν της. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀπώτερη συνέπεια τῆς λειτουργίας τοῦ πνεύματος μέχρι τῆς ἐποχῆς μας.

Παραλληλίζοντας τὶς ζωϊκὲς ἐκδηλώσεις στὶς κοινωνίες τους —κάστορες, πτηνά, μέλισσες, μύρμηγκες κ.τ.λ.—πρὸς τὶς ἀνθρώπινες ἐκδηλώσεις παρατηροῦμε ὅτι στὶς πρῶτες ἡ θέση και ἡ ὑπόσταση τοῦ ἀτόμου προσδιορίζεται ἀπὸ τὴ δράση τοῦ γένους, τοῦ ὁποίου ἡ τεχνικὴ εἶναι ἀναλλοίωτη και ἡ ὁποία κληρονομεῖται, ὅπως λέγει ὁ Spengler. Οἱ ἐργάτριες, οἱ στρατιῶτες, οἱ βασίλισσες στὰ σμήνη γενιῶνται κάτω ἀπὸ ὀρισμένες συνθήκες, ἡ δὲ λειτουργία τους μέσα στὴν ομάδα εἶναι καθορισμένη ἀπὸ τὸ ἔνστικτο ποὺ κληρονομεῖται. Στὸν ἄνθρωπο δὲν κληρονομεῖται καμμιά τέτοια θέση, ἡ τεχνικὴ εἶναι αὐθαίρετη και ἀνεξάρτητη και οἱ λειτουργίες ποὺ ἐκτελεῖ δὲν προσδιορίζονται ἀπὸ τὸ γένος ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του με τὴν ἀνάπτυγμένη προσωπικότητα ποὺ παρουσιάζει. Θεωρήθηκε δὲ ἡ ἀτομι-

κότης σάν ανώτερο φαινόμενο στην εξέλιξη τῶν ὄντων. Τελευταία ἐν τούτοις θεωροῦν σάν βιολογική εξέλιξη τὴν αὔξηση τοῦ βαθμοῦ τῆς κοινωνικότητος ποὺ εἶναι ἡ λειτουργία τῆς φυλῆς ποὺ ἔχει πολλές ὁμοιότητες μὲ τὸ καθεστῶς τῶν ζωϊκῶν κοινωνιῶν ποὺ ἀναφέραμε στὶς ὁποῖες, ἂν ὄχι κατὰ τὸ ἴδιο πρότυπο, τὸ ἄτομο λειτουργεῖ μέσα σὲ πλαίσια ποὺ μολογόντι δὲν κληρονομοῦνται, τίθενται ὁμως ἀπὸ τὴν ομάδα, τὴν κοινωνία. Ἐδῶ τὸ πνεῦμα προχωρεῖ μὲ πρότυπα ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὸ σύμπαν καὶ ποὺ παρατηροῦνται ἀνάλογα καὶ σ' ἄλλα ζωϊκὰ εἶδη. Πάντως ἔνα εἶναι γεγονός. Στὶς ζωϊκὲς αὐτὲς κοινωνίες δὲν γίνονται πόλεμοι μεταξύ τῶν μελῶν τους. Ἴσως ἡ καινούργια μορφή ὀργάνωσης τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας καταργήσῃ τίς ἀντιθέσεις καὶ τίς συγκρούσεις μεταξύ τῶν ἀνθρώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

Ψυχολογικά, ἠθικὰ καὶ κοινωνικὰ φαινόμενα

Ὁ ἄνθρωπος συνδέεται μὲ τὸ περιβάλλον ἤτοι μὲ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον μέσφ τῶν αἰσθήσεων, τῶν συναισθημάτων, τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἠθικῶν ἐνεργειῶν. Ἡ μυϊκὴ δὲ ἐνέργεια ἀποτελεῖ τὸν ἄμεσο καὶ ἀπλούστερο τρόπο σύνδεσης καὶ ἐπαφῆς τῶν ὀργανισμῶν μὲ τὸν ἔξω αὐτοῦ κόσμον. Κάθε ἄτομο ἐμφανίζεται καὶ μὲ ἰδιαιτέρο συνδυασμὸ ἐνεργειῶν καὶ συναισθημάτων ποὺ δλα μαζί ἀπαρτίζουν τὸν χαρακτήρα, τὴν προσωπικότητά του. Ἡ πνευματικὴ λειτουργία ποὺ εἶναι προῖδον τοῦ ἐγκεφάλου θὰ ἔμενε, ὅπως ἀντιλαμβάνεται τις, ἀπαρατήρητη καὶ δὲν θὰ γινόταν ἀντιληπτὴ ἂν δὲν εἶχε τὰ μέσα γὰ ἐκδηλωθῆ. Ἡ πνευματικὴ λειτουργία συμπληρώνεται μὲ τὴν ἰκανότητα τῆς ὁμιλίας, τῆς ἐκφρασης τῶν νοημάτων, μὲ τίς ψυχολογικὲς καὶ ἠθικὲς καταστάσεις, ποὺ ἐδρεύουν καὶ ξεκινοῦν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ὀργανισμό, ὅπως καὶ τὸ πνεῦμα, ἀλλὰ ποὺ ἀόριστα φέρονται ὡς κατοικούγτα σ' ἄλλη θέση ποὺ καλεῖται μὲ τὸ γενικὸ ὄνομα ψυχὴ Ἡ παραγωγή τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν φαίνεται σάν προῖδον ἐνός μεταβολισμοῦ δ-